పరిత్యక్త
కోడూరి
కౌసల్యాదేవి

"శ్రీ సీతారామాభ్యాన్నమః, అయవార బ్రాహ్మణి, తల్లీ"

ఆ కేక విన్న శశిరేఖ విసుక్కుంది ఇంకా తెల్లవారిందో లేదో అప్పుడే రకరకాల మనుష్టివాళ్ళు!"

"భవతీ, భిక్షాం దేహీ."

'ఇక తప్పదు; అయినా వెయ్యగల యోగ్యత వుందికదా. లేకుంటే వాళ్ళు రానేరారు, అనుకుంటూ గుప్పెడు బియ్యంతో వీధి వసారాలోకి వెళ్ళింది.

"సౌభాగ్యవతీ భవా, దీర్ఘాయుష్మాన్ భవ, పుత్రపౌత్రాభి సిద్ధిరస్తు"...అని దీవిస్తూ "అమ్మా. కాయగూర లేమైనా వుంటే ఒక్క రెండు .' అని మరో చిన్న యాచన చేయబోయాడు కాని అతడి యాచన సగంలోనే ఆగిపోయింది కనుబొమలు ముడి పడ్డాయి

"అమ్మాయ్, నువ్వు విజయేశ్వరంలో వున్నావా యిదివరకెప్పుడైనా?" అని అడిగాడు గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి చూస్తూ. తలెత్తి చూసిన శశిరేఖ ముఖంలో కత్తివాటుకు నెత్తురుచుక్క లేదు. బియ్యంలో సగమే ఆ యాచకుడిపాత్ర ప్రవేశించాయి, మిగిలినవి నేలపా లయ్యాయి.

"నువ్వు ఆదిశేషయ్య కూతురివి

కావూ? నేను శరభయ్యని, నన్నెరుగవ్?" మరో పిడుగుల పరంపర.

నీరసంగా 'అవు'నన్నట్లు తలూపింది శశిరేఖ. మాటలు రావటంలేదు.

"అయితే ఇక్కడుంటున్నావా ?"

"అవును; అయితే మా వాళ్ళంతా బావున్నారా బాబుగారూ ?"

"అంతా బావున్నారు. అలో లక్ష్మణా అని ఏడుస్తూను; నువ్వు చేసిన పనికి." ఈసడింపుతో, కొంద్రించి ధుపుక్కున వుమ్మేస్తూ వెళ్ళిపోయి ప్రక్కయింటిలో దూరాడు.

ఎలాగో లోపలికొచ్చిపడగల్గింది శశి.

"ఏం ? అలా వున్నావ్ ?"

ఎ ప్పటినుండి ఏడుస్తోందో శశి దైవ విగ్రహము ముందు పడి, నాగరాజు మాట్లాడటంతో తొట్రిపడ్తూ లేచి నిల్చుంది.

"ఏంలేదు," అంటూ అక్కడనుంచి పోబోయింది.

"చెపూ." దారి కడ్డంగా నిల్చున్నాడు.

"మావూరి బ్రాహ్మ డొకడు కనిపించాడు;" అని చెప్తూన్న శశికి కన్నీళ్ళు ఆగలేదు.

కొంచంసేపు పరీక్షగా చూశాడు నాగరాజు. "వూఁ. అయితే మనరహశ్యం అందరికీ చెప్పేస్తాడని భయపడ్తున్నావా ? "

శశి మాట్లాడలేదు.

"ఫర్వాలేదు లెమ్మూ. తెలిస్తే మన్నేవ శ్యేం చేయగలరు ? గుసగుసలాడ్తారు, నవ్వుతారు, లేక ఏడుస్తారు, అంతే నా?" తేలికగా తీసిపారేసి నూతివైపు నడిచాడు.

కాని సాయంత్రానికల్లా నాగరాజు తేలికగా వూహించి తీసిపారేసిన మూడు విషయాలే కాదు, ఇంకా అనేకం గ్రహించగలిగారు ఆ ఇరువురూ.

గుప్పెడు ముష్టికి వచ్చిన బ్రాహ్మడు గోరెడు నిప్పు రగిల్చి వూరు వూరంతా అంటించి పోయాడన్నమాట ! నాగరాజు సంగీతం చెప్పటానికి వెళ్ళే పదిపన్నెండిళ్ళ తలుపులూ అతడిని చూసి బంధించుకుపోయాయి.

"అమ్మాయికి ఈ వచ్చిన సంగీతం చాలెండి. సంసారపక్షాని కంత ఎక్కువ ఎందుకు ?''

"పెళ్ళి చెయ్యాలని చూస్తున్నాం. ఇక సంగీతం ఆపేద్దాం. మీకు రావలసిన జీతం ఇదుగో."

ఏదో విధంగా అందరూ సాగనంపేశారు. ఉదయం వెళ్ళి సాయంత్రానికిగాని తిరిగిరానివాడు వెళ్ళిన గంటలోనే తిరిగి వచ్చేశాడు. ఇన్ని ఇళ్ళదగ్గర డబ్బు మొత్తం దెబ్బె రూపాయలైంది. ఇంటిదగ్గర శశికి కూడా అదే పరిస్థితి ఎదురైంది. తెల్లవారేసరికి యిరుగు పొరుగుల పిలుపు వచ్చి శశితోనే కాలక్షేపం చేసేవారల్లా ఒక్కరుకూడా

రాలేదు. ఏదో పనుండి, అలవాటు చొప్పున ప్రక్కింటి లక్ష్మిని గోడమీది నుంచి పిలిస్తే ఖాళీ లేదని చెప్పించింది పనిమనిషిచేత. శశి ఆవూరు వచ్చిన దగ్గర్నుంచీ రోజులో సగభాగం ఆ గోడ దగ్గరే గడిపేసేవారు లక్ష్మి శశీని. ఎవర్ని పిలిచినా ఎవరూ అటువంటి సమాధానం చెప్పలేదింతవరకూ. ఆశ్చర్యపోతూ బిందె తీసుకు కాలవకు బయల్దేరింది. పాలేళ్ళచేత నీళ్ళు తెప్పించుకోగల మోతుబరి కుటుంబాలస్త్రీలు మినహా వీధిలో మిగిలిన నాలుగుఇళ్ళ ఆడవాళ్ళూ సరదాగా కలసి వెళ్ళి నీళ్ళు తెచ్చుకోవటమే అలవాటు—ఆ వేళంతా ఏదో వంకపెట్టి తప్పించుకున్నారు శశితో వెళ్ళకుండా. ఒక యింటివా రమ్మాయి పలుకనేలేదు. తలుపు తియ్యనేలేదు. మిగిలిన రెండిళ్ల ఇల్లాళ్లు అప్పటికే బిందెలు పట్టుకొని బయల్దేరారు. శశికి పదడుగు దూరంలో వున్నారు. ''కొంచం ఆగండి. నన్ను పిలవకుండావెళ్ళిపోతున్నారేం?" అనికేకేసింది శశి. వాళ్ళు వెనుదిరిగి చూడలేదు. నవ్వుకుంటూ వెళ్తున్న వాళ్ళల్లా మాటలు ఆపేసి గబగబా నడచి వెళ్ళిపోయారు. అప్పటికి శశి గ్రహించగల్గింది! ఆమె కాలవదగ్గరకు వెళ్ళేసరికి ఆ యిద్దరూ అప్పటికే నీళ్ళబిందె లెత్తుకుని వచ్చేస్తున్నారు. శశిని చూడనట్టు మరోవేపుకు చూస్తూ వెళ్ళిపోయారు. శశిని దాటిపోయాక పకపకా నవ్వడం శశి వినకపోలేదు. నీళ్ళబిందెతో తిరిగి వస్తూంటే మునసబుగారబ్బాయి పొలంవెళ్తున్నాడు. రోజూ ఉదయం అతడదే టైముకు పొలంవేపు వెళ్ళడం శశి ఆవూ రొచ్చిన నాల్గునెలలనుంచి చూస్తూనేవుంది. అతడి చెల్లెలికి నాగరాజు సంగీతం చెప్తున్నాడు కూడా. రోజూ గౌరవంగా తలవంచుకుపోయేవాడల్లా ఈవాళ పనిగట్టుకుని నడకవేగం తగ్గించి శశిని పరీక్షగా చూస్తూ నవ్వి ఈలవేశాడు. ఖంగారుపడ్తూ శశి త్వరత్వరగా అడుగులువేసి ముందుకు సాగిపోయింది.

భారహృదయంతో యింటికొచ్చి బిందె దింపి వెనుదిరిగేసరికి మంచంమీద పడుకున్న నాగరాజు కన్పించాడు.

"ఏం, పాఠాలు చెప్పటానికి వెళ్ళారుగా! ఒంట్లో బాగుండలేదా?" అంది దగ్గరకువెళ్ళి.

"ఒంట్లో బాగానేవుంది, జాతకమే బాగుండలేదు" అంటూ క్లుప్తంగా సంగతి చెప్పాడు. శశి తన అనుభవాలు వర్ణించింది. ఉదయం బ్రాహ్మణుడి రాకను గూడా జోడించి సమన్వయపరచి యదార్థం వూహించుకున్నారు.

"ప్చ్. ఇక యిక్కడ లాభంలేదు. పోవాలి మరోచోటికి'' అన్నాడు నాగరాజు.

''నాకూ అలానే అన్పిస్తోంది. ఇక అందరూ దయగా ఇచ్చే ఈ పాలూ

పెరుగూ, కూరగాయలుకూడ దొరకవు. వుండి లాభ మేమిటి?" అంది శశి.

"ఏదో ఆలోచిద్దాంలే. డెబ్భై రూపాయలుచేతికొచ్చాయి''అన్నాడునాగరాజు.

నాగరాజు భోజనం చేసి పడుకున్నాక ఏం తోచక వీధిగది కిటికీలో నిలబడింది శశి. ఆమె మనస్సు అవమానంతో, సిగ్గుతో, భయంతో కంపించిపోతోంది. అప్రయత్నంగా గతస్మృతు లన్నీ మనో ఫలకంపై వీరవిహారం చేసి బాధను అధికం చేస్తున్నాయి.

నవ్వుతూ ఆడ్తూ పాడ్తూ పదమూడేళ్ళ బాల్యం గడచిపోయింది. పద్నాలుగో ఏట పెళ్ళి చేశారు. భర్త బి.ఎస్‌సీ. చదువుతున్నాడు. శశి చాల అదృష్టవంతు రాలన్నారు అందరూ. నిజమే ననుకుంది జ్ఞానం తెలిసీతెలియని వయస్సులోనున్న శశిరేఖ. అతడు బి. ఎస్సీ. పాసయ్యాడు. శశి పాసైనట్టుగా అందరూ శశిని పొగుడ్తూంటే శశి వుబ్బి తబ్బిబ్బైపోయింది. కాని ఆ సంతోషం రెండ్రోజులుకూడా నిలుపలేదు. శశిభర్త రంగారావు వచ్చాడు. ఎక్కడైనా వుద్యోగము దొరికిందేమో, బహుశ ఆ వార్త అత్త వారికి చెప్పి తనను తీసుకు వెళ్ళే ఏర్పాట్లు చేసుకోవటాని కొచ్చాడేమో ననుకుంది శశి. బొత్తిగా బంగారు వూహాలోకమే కాని నేలమీద మనుష్యుల స్వభావాలు తెలియని శశి హఠాత్తుగా నేలకు విసిరేయబడినట్లు ఫీలైంది. తాను ఎమ్మెస్సీ చదువదల్చుకున్నాననీ, ఆ ఖర్చంతా మామగారు భరించుకోవల్సింటుం దనీ చెప్పటాని కొచ్చాడు రంగారావు.

నిర్ఘాంతపోయాడు శశితండ్రి ఆదిశేషయ్య. "నా కంత శక్తే వుంటే నా కొడుకును చదివించుకోనూ? హైస్కూలు మేష్టరీతో సరిపెట్టుకోవడ మేంఖర్మం?" అన్నాడు.

"అదంతా నా కనవసరం. నేను ఎమ్మెస్సీ చదవాలి. నాకోసమా, మీ అమ్మాయికోసమా? "నేను పెద్ద వుద్యోగస్థుడి నైతే మీ అమ్మాయి అనుభవించదా?"

"బాగుంది నాయనా, నువ్వు చదువు కుంటే మాకు సంతోషంకాదూ? నేను అంత ధనాదారినిగాను. అనుకున్న కట్నమేదో ఆనాడే ఇచ్చేశాను, ఇక నావల్ల కాదు."

"సరే. అయితే మా నాన్నా ఇవ్వక, మీరూ యివ్వక నే నేంజెయ్యను? ఇక మీతో సంబంధము పెట్టుకోవడం కూడా నావల్లకాదు," అంటూనే వెళ్ళిపోయాడు రంగారావు. అప్రయత్నంగానే శశి హృదయం శోకపూరిత మైంది. ఆ శోకం ఈనాటివరకూ తగ్గనేలేదనడానికి ఎన్నో తెల్సుకోవాలి, ఆ తర్వాత జరిగిన సంగతులు.

రంగారావు ఎమ్మెస్సీలో జేరాడు. పాసయ్యాడు. ఉద్యోగంకూడా వచ్చింది.

"ఆఫీసరు కావాలా, నీ అర్హత ఏమిటి?"

"అర్హతా? ఇంకా ఏం కావాలి. ఈ భార్యతో పద్నాలుగేళ్ళ నుంచీ కాపురం చేస్తున్నాను."

ఇక తలిదండ్రులు అధికారంనుంచి స్వతంత్రు డయ్యాడు. తనను ధైర్యంగా ఆదరించగలడని ఆశించిన శశిఆశ నిరాశే అయ్యింది. ఆతడి కసలు తనకు వివాహ మయ్యిందన్న సంగతి గుర్తున్నదో లేదో!

సిగ్గు విడచి శశి భర్తకు వుత్తరం వ్రాసింది ప్రాధేయపడ్తూ.

"అమ్మా నాన్నా చూస్తే యేమను కుంటారు? అలా ఎప్పుడూ వ్రాయకు. పెద్దవాళ్ళను నేను కాదనలేను. వాళ్ళకే తెలుసు మన బాగోగులు" అని వ్రాశాడు రంగారావు.

ఆ వుత్తరం రాయడాని కతడి కెంత సిగ్గులేకపోయిందోకాని అది చదువుకున్న శశే భూమిలోకి క్రుంగిపోయింది. అ తర్వాత తలిదండ్రులు చేసిన ప్రయత్నా లన్నీ కూడ విఫల మైనాయి.

క్రమంగా శశిరేఖ లోకం దృష్టిలో అల్ప మైపోయింది. వారి పరిభాషలో శశి నామాంతరం 'మొగు డొదిలేసినది'. ఇంట్లోకూడా శశి బ్రతుకు దీనాతి దీనంగానే పరిణమించింది.

ఒకసారి స్నేహితురాలు కమల సినీమాకు రమ్మంది. తండ్రిని డబ్బడిగితే 'లే' దన్నాడు ముక్తసరిగా. అంతకు ముందే చెల్లెలు పిక్నిక్ వెళ్తానంటే పదిహేను రూపాయలిచ్చి మిగిలినది

జేబులో పెట్టుకోవడం తనే కళ్ళారా చూచింది.

తల్లి నడిగితే "ఇప్పుడా సినిమా చూడకపోతే చచ్చిపోతావా?" అని అడిగింది.

మరొకసారి "బట్టలు చిరిగిపోయాయి క్రొత్తచీర లేమైనా కొనుక్కోవాలి" అంది. "నువ్వూ నేనూ ఏం కట్టుకుంటే బ్రతుకు వెళ్ళిపోదులెద్దూ?'' అని ఈసడించింది నాయనమ్మ. శశిప్రాణం గిలగిలలాడింది.

ఇక అన్నయ్యా, వదినా సరేసరి. మనిషిని చూచినట్టు చూచేవారుకాదు. చెల్లెలుమాత్రం కొంచెం ఆప్యాయంగా మాట్లాడేది. కాని స్కూల్ ఫైనల్ చదువుతున్న ఆమెకు బొత్తిగా చదువు లేని అక్కపై యేమూలో తేలికభావం వున్నట్టే వుండేది. ముఖ్యంగా ఆమె స్నేహితు లొచ్చినప్పుడు శశి మాట్లాడ్డం చంద్ర కిష్టముండేదికాదు. క్రమంగా లోకం అర్థం కాసాగింది శశికి... సంఘంలో తనకున్న విలువేపాటిదో గ్రహించింది. ఇటువంటి దయనీయ స్థితిలో నిర్మలతో పరిచయమైంది శశికి, ఒక పేరంటంలో. నిర్మల సంగీతం బాగా పాడ్తుంది. వాళ్ళన్నయ్య సంగీతం మేష్టరనీ అతనిదగ్గరే నేర్చుకుంటున్నాననీ చెప్పింది నిర్మల. వాళ్ళ యింటి కాహ్వానించింది.

పిన్న పెద్ద లందరూ అతి ఆప్యాయంగా మాట్లాడే ఆ యిల్లు స్వర్గంలా కన్పించింది శశిరేఖకు. క్రమంగా రాకపోక లధికమైనాయి.

ఒకనాడు "సంగీతం నేర్పితే మీ అన్నయ్య ఏం తీసుకుంటారు?" అని అడిగింది శశి నిర్మలను.

నవ్వింది నిర్మల. "పాతికాముప్పైలు ఇచ్చేవాళ్ళూవున్నారు. పదీ, ఐదూ ఇచ్చే వాళ్ళూ వున్నారు. తాహతునుబట్టి!"

ఒకనాడు మెల్లగా తల్లిదగ్గరచేరి బ్రతిమాలింది శశి. ''నెలకొక్క అయిదు రూపాయలేకదా అమ్మా?'' అంటూ.

"ఇప్పుడు చదువుకునీ సంగీతం నేర్చుకునీ నువ్వు ఏం ఉద్యోగం చేసి ఎవర్ని పోషిస్తావు? నీ కడుపుకు గుప్పెడుమెతుకులు మేంపెట్టలేకపోము" అంది తల్లి.

"నీ కిచ్చిన కట్నం, పెళ్ళిఖర్చులూ బూడిదలో పోసిన ట్లయ్యాయి. మళ్ళీ యిదో ఖర్చేమిటి మా నెత్తికి? సంగీతం నేర్చుకుని ఎవరి నుద్ధరిస్తావ్? ఎవరి సంతోషంకోసం?" అన్నాడు తండ్రి.

నిశ్శబ్దంగా ఏడ్చింది శశి. "ఎందుకందరూ తన్నిలా అసహ్యించుకుంటారు? పెండ్లినాడేకాని తిరిగి అతడి ముఖమైనా చూడని తన లోపమూ, బాధ్యతా ఏమున్నాయి. భర్తకు కోపం రావటంలో?''

శశికి ఏమీ పాలుపోలేదు. ఒకనాడు మెల్లగా అన్నదగ్గర జేరింది.

''అన్నయ్యా''

"ఏమిటే ?''

"ఒక టడుగుతా. కాదనకుండా తీరుస్తావా ?"

"ఏమి టది ?"

"ఎన్నాళ్ళు నే నిలా పడుండను. మీ కెవరికీ నా విషయంలో జాలిలేదా?"

"అందుకు నే నేం చెయ్యాను ?"

"ఆయన చదువుకైన నాల్గువేలూ యివ్వలే దని కదా ఆయన కోపం. పోనీ నీకు కట్నం ఏడెనిమిదివేలు వచ్చింది. అందులో దివ్వకూడదా ! చెల్లెలికి అన్న ఆ మాత్రం సాయం చెయ్యకూడదా ?"

గోపాలం మాట్లాడలేదు. అంతలో గదిలో ప్రవేశించిన వదినలక్ష్మి 'ఏమి'టని అడిగింది. గోపాలం వివరించాడు.

ఆశ్చర్యంగా, హేళనగా, సూటిగా చూచింది లక్ష్మి శశిని.

"అబ్బో వ్యవహా ర్తవే. ఇంకా ఏమో అనుకున్నాను ! చాల్చాలు. సంతోషించాం కాని ఇం కెప్పుడూ ఇలాంటి కుంభకోణాలు బోధించకు. అన్నయ్య కట్నము ఇవ్వడానికి అన్నయ్య పెత్తనమూ, పట్టుకు పోవటానికి నీ పెత్తనమూను. మానాన్న తనకూతురికిచ్చుకున్న డబ్బది మిమ్మల్నీ, మీమల్నీ తినమనికాదు."

ఛెళ్ళున కొట్టిన ట్లున్న ఆ జవాబుకు విస్తుపోతూ అన్నవైపు చూచింది శశి. అతడు విననట్లు కళ్ళుమూసుకు పడుకున్నాడు.

తీరని అవమానంతో, తెలియని క్రోధంతో, దహించివేసే బాధతో బయటకు వచ్చింది శశి. ఎవ్వరినుండీ ఆదరణా, సానుభూతీ లభించని ఆ యింట్లో ఒక క్షణం కూడ నిలువలేక పోయింది. తిన్నగా నిర్మల యింటికి పోయి ఆ బాధంతా ఏదాపరికమూ లేకుండా ఆమెతో చెప్పేసి భోరున ఏడ్చే సేవరకూ తీరలేదు.

అంతా విన్న నిర్మల "పోనీ మా అన్నయ్యకు చెప్తాన్లే, ఊరికే చెప్పమని. ఏడువకు శశీ" అని ఓదార్చింది.

నాగరాజు అంగీకరించాడు. స్నేహితురా లింటికి వెళ్తోం దని తప్ప శశి ఇంట్లో ఎవరికీ తెలియదు, సంగీతం నేర్చుకొంటున్నట్లు. 'నా విషయంలో ఏ శ్రద్ధా లేనివాళ్ళకు ఎందుకు చెప్పటం? సంగీతం నేర్చుకుని నాల్గుపాఠాలు చెప్పుకుంటే నా బ్రతుకు నేను బ్రతకొచ్చు' అని ఆలోచించిన శశి శ్రద్ధగా నేర్చుకో సాగింది.

కాని నాగరాజు కూడా యువకుడు ! నాల్గునెలలు తిరిగేసరికి సంగీతపాఠాలు తక్కువయ్యాయి. ఇంట్లో ఎటువంటి ప్రేమకూ నోచుకోని శశిరేఖ మృదుమన స్తత్వం నాగరాజు మృదుభాషణలకూ, మంజుల గానానికీ కట్టుబడి పోయింది. 'ఎవరికీ నా సుఖ సంతోషాలతో నిమిత్తం లేనప్పుడు నా దారి నే నెందుకు చూచుకో కూడదు ?' అనే

మొండిగుణం రేకెత్తింది శశిలో. ఫలితంగా మరో నాల్గు నెలలు గడిచేసరికి ఒకనాడు ఆదిశేషయ్య ఇంటిలో శశిరేఖ కన్పించలేదు. నాగరాజు కూడా ఊళ్ళో మరి కన్పించలేదు. తామెవరో ఎవ్వరికీ తెలియని దూర దూరాలలో ఒక పల్లెకు పోయారు. నాల్గు నెలలు నాల్గు సెకండ్లలా గడచిపోయాయి. పల్లెజను లంతా వారు వివాహితులనే భావించారు. మునసబు కరణాలు, ఇంకా మోతుబరి రైతులూ పదిపన్నెండిళ్ళలో ఆడపిల్లలకు సంగీత పాఠాలు చెప్ప మన్నారు. డబ్బుకు డబ్బూ దొరుకుతోంది; పాలు, పెరుగు, కూరలు మొదలైనవాటికి లోటు లేకుండా సాగిపో తోంది. మునసబుగారి పెద్దబ్బాయి వాటా కొచ్చిన లోగిలి, అతడు పట్నంలో ఉద్యోగము చేస్తూండడమువల్ల ఖాళీగా వుంటోంది; నాగరాజు వుండటానికి అను మతి యిచ్చేరు. సహృదయులైన యిల్లాళ్ళు సహకారంతో ఏదో కొంత సామానుకూడ ఏర్పరచుకున్నారు. ఏ లోటులేని జీవితానికి యివ్వాళ హఠాత్తుగా పెద్ద దెబ్బతగిలింది. సంఘంలో, అటు వంటి వాళ్ళకు గడ్డిపోచ కున్న విలువ కూడ వుండదు — కారణం ఏమైనాకానీ.

గతమంతా త్రవ్విపోసుకుంటున్న శశి కండ్లకు వీధిన కుంకుంభరిణ పట్టుకు వెడ్తున్న రాయుడుగారమ్మాయి లక్ష్మి కన్పించింది. ఆమెకుకూడా నాగరాజు సంగీతం చెప్తున్నాడు. ఆ వీధికి రావడం తటస్థిస్తే తప్పకుండా తమ యింటికి వచ్చే లక్ష్మి యివాళ త్వరత్వరగా తలొంచుకు వెళ్ళిపోతోంది. గబాగబా బయటకు పరుగెట్టి పిల్చింది శశి. లక్ష్మి చూచింది ! కాని ఎదురు చూపులు చూస్తూ నిలబడిపోయింది. లక్ష్మికి దగ్గరగా వెళ్ళింది శశి. "ఏం లక్ష్మి, అలా చూస్తావ్? ఈ కుంకుంభరిణేమిటి? పిలుపు లెందుకు? నన్ను పిలవ్వన్నమాట" అంది లక్ష్మి చెయ్యి పట్టుకుని.

"క్షమించండి. మీతో మాట్లాడానని తెలిస్తే మా అమ్మ చంపేస్తుంది" చెయ్యి వదలించుకుని పెద్ద పెద్ద అంగలతో వెళ్ళి పోయింది లక్ష్మి. బావురు మని ఏడవా లనిపించింది శశిరేఖకు.

మధ్యాహ్నము మునసబుగారి పాలేరు వచ్చి పిల్చుకువెళ్ళాడు నాగరాజును.

"రెండు రోజులలో యిల్లు ఖాళీచెయ్యి. మర్యాదస్తుల యిళ్ళలో కూర్చుని ఆడ పిల్లలకు పాఠాలు చెప్పటానికి కూడ తయారయ్యావా? ఎన్ని గుండెలు నీకు? ఎల్లుండి కింక ఈ వూళ్ళో కన్పించావా వంటే మెడబట్టి గెంటించుతాను. కబడ్దార్" కిక్కురుమనకుండా తల వాల్చుకుని ఇంటికి జేరాడు నాగరాజు.

ఆ రాత్రికి రాత్రే వున్న కొద్ది సామానుతో వూరు వదలి మద్రాసు జేరు కున్నారు. మహాపట్టణాలలో ఒకరి జోలి ఒకరి కక్కర్లేదనీ స్వేచ్ఛగా బ్రతకవ చ్చనీ వారనుకున్నది పూర్తిగా నిజం

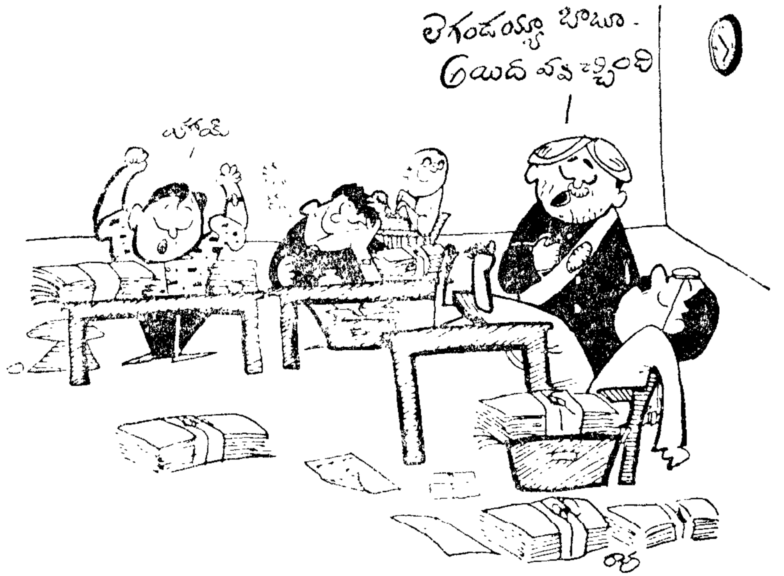

కాదని కొద్దిరోజులలోనే తెలిసిపోయింది. బొత్తిగా పల్లెటూళ్ళలో లాగా నిప్పూ, నీరూ పుట్టకుండా వెలివెయ్యరు కాని హేళనకు మాత్రము లోటుండదు. అందులోనూ మహాపట్టణాలలోనే మూల మూలల నుండీ రకరకాల వ్యాసకాలతో వచ్చిన అనేకు లుంటారు. వారి పరిచితులు తప్పకుండా పదిమందైనా కన్పిస్తారు. ఎవరిమట్టుకు వాళ్ళు తమ తప్పులను మరచిపోయి ఎదుటివారిని చూచి నవ్వుతూ బ్రతికేస్తారు.

"శశీ. గొలుసు యిలాగియ్యి." అన్నాడు మద్రాసు జేరుకున్న నాలుగో రోజున నాగరాజు.

"ఎందుకు ?" అడిగింది శశి.

"డెబ్బై రూపాయలు డెబ్బై ఏళ్లు వస్తాయనుకున్నావా ?" నాగరాజు గొంతులో హేళన ధ్వనించింది. అతడలా మాట్లాడటం అదే ప్రథమంగా విన్న శశిరేఖ ఆశ్చర్యపోయింది. కొద్ది కొద్దిగా అర్థం జేసుకోగలిగింది. మాట్లాడకుండా మెళ్ళోని పలకసరుల గొలుసు తీసి ఇచ్చేసింది.

నాలుగువందల డబ్బుతో తిరిగొచ్చిన నాగరాజును చూచి ఆశ్చర్యపోయింది.

"ఆ గొలుసు ఏడుకాసులు!" అంది శశి.

"చెడి అమ్ముకొనేవాళ్ళకు అంత డబ్బా ఎలా వస్తుంది ?"

"ఇటివ్వండి దాస్తాను."

వద్దు ఉంచు. ఒక సినిమా కంపెనీకి ప్లేబాక్ వాళ్ళు కావాలట. ప్రయత్నిస్తాను."

"అయితే అంత డబ్బు దేనికి ?" ఆశ్చర్యంగా అడిగింది.

"ఆహా(. డబ్బు అడ్డులేందే ఈమహా ప్రపంచంలో అవకాశాలూరికే ఊడిపడతా యనుకున్నావా ?"

శశిరేఖ మాట్లాడలేదు.

ఇంటి ఖర్చులకు మాత్రం పది రూపాయలిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు నాగరాజు. శశికి ఏమిటో అయోమయంగా, పిచ్చెత్తి నట్టుగా, ఏదో పెనుభూతం మ్రింగబో తున్నట్టుగా తోచింది.

నాల్గురోజుల అనంతరం ధూళి ధూసర మైన బట్టలతో జేబులు ఖాళీ చేసుకుని తిరిగొచ్చాడు నాగరాజు.

"డబ్బంతా అయిపోయిందా ? మరెలా ?"

"ఆ చేతిగాజులిలా గియ్యి !" అధికా రంగా అన్నాడు

కంపించిది శశి. "ఇక అవికూడా అయిపోతే మిగిలే దేమిటి ? అదీ రెండు రోజుల్లో అయిపోతుంది. ఎక్కడా సంగీతపాఠాలు దొరకవా ?"

వికటాట్టహాసం చేసేడు నాగరాజు." ఇది మదరాసే భామా. నాలాటి బుడ బుక్కల సంగీతం మాష్టర్లవసరంలే దిక్కడ.''

అతడు బాగా త్రాగికూడా వున్నాడని గ్రహించింది శశి. కన్నీళ్ళు టపటపా రాల్తూండగా రెండు జతల గాజులు తీసిచ్చింది, 'బోడిబొమ్మలా మిగిలాను' అనుకుంటూ. అవి తీసుకుని అతడు వెళ్ళి పోయాడు, "నే నేమైనా లక్షాధికార్నను కుని వచ్చావా మరి నాతో ?" అన్నాడు పోతూపోతూ. ఆమె కళ్ళనీళ్ళు చూచి.

రెండు రోజులవకూ ఎలాగో తిండికి లోటులేకుండా గడచిపోయింది శశికి, వున్న కొద్ది డబ్బుతోనూ. ఆతర్వాత ఏం చేయాలో తోచలేదు. చెంబూ, గిన్నె కుదువబెట్టి గడుపుకోసాగింది. నాగరాజు జాడమాత్రం లేదు గ్రహించింది శశి. నాగరాజు తనపాలిట నాగుబామయ్యాడని, పాము కుబుసపు తళతళలకు మోస పోయింది. ఇప్పుడా పాము గరళం క్రక్కుతోం దన్నమాట. రాత్రి పదిగంట లకు తూల్తూ వచ్చాడు నాగరాజు. ఎంత సేపున్నా డబ్బివ్వలేదు. శశి అడగలేదు. మాట్లాడకుండా కూర్చుంది.

"అలా దయ్యంలా చూస్తావేం ? నాలుగు మెతుకులు పడేస్తావా ?" అని అడిగాడు.

"వంట చెయ్యటానికి ఏమీ లేవు. మీరు డబ్బుతో వస్తారని చూస్తున్నాను."

"డబ్బులేదు పేకాటలో పోయింది."

"అంతానా ? మరెలాగ ?"

"ఎలాగో చెయ్యి"

"ఎలాగో అంటే ఎలా ? మీ ఉద్దే శ్యము ?" తీవ్రంగా అడిగించి.

"ఏమిటే నోరు మా లేస్తోంది ? ఏ వుద్దేశ్యంతో నన్ను తీసుకొచ్చావ్ మరి? రూపాయల చెట్టుందనుకున్నావా ?"

"అది నే నడగవలసిన ప్రశ్న'' అంది శశి మరింత రెచ్చిపోతూ.

"నోర్మయ్" శశిచంప చెళ్ళుమంది.

ఏడ్చిఏడ్చి నిద్రపోయినశశి మర్నాడు లేచేసరికి నాగరాజు ఇంట్లో లేడు. పదో నాడు నాగరాజు తిరి గొచ్చాడు. కూడా మరెవరోకూడా వున్నారు.

"ఓ! యింకా ఇక్కడే వున్నా వన్న మాట!'' అన్నాడు నాగరాజు.

పరీక్షగా చూచింది. త్రాగిన లక్షణా లేమీ కనపడటం లేదు. తెలివిగానే వున్నాడు.

"ఇక్క డుండ కెక్కడి కెళ్తాను? అందులోనూ, మీరు లేనప్పుడు?" ఆశ్చర్యంగా అడిగింది.

"అబ్బో' పతివ్రత! కట్టుకున్న మొగు డుండగా నాతో రాలా?"

నెత్తిమీద పిడుగులుకూడా కాదు, ఇం కేమిటో పడ్డ ట్టదిరిపోయింది శశి.

"తర్వాత ఆశ్చర్యపోతూ సినిమాపోజు లెడుదువుగాని, అవతల కూర్చున్నాయ నకు మంచినీళ్ళిచ్చి ఏంకావాలో చూడు. నేను కాసేపు పడుకోవాలి," అంటూ మంచంపై పడ్డాడు నాగరాజు.

తా నెంత హీనాతి హీనస్థితిలో వున్నదీ గ్రహించింది శశి. మెల్లగా లోపలికి నడిచింది. నిముషాలలో కర్తవ్యంనిర్ణయించు కుంది. త్వరత్వరగా పెరటి సందులో నుండి వీధిలోకి నడచి రోడ్డు పట్టింది.

"ఏం చెయ్యాలి? ఎక్కడి కెళ్ళాలి? ఎక్క డుంటుంది? ఇక ఎక్కడైనా ఇలాటి పరిస్థితులే ఎదురౌతాయి. చాలు, ఇంతకంటె హీనాతి హీనానికి దిగజారక్కర్లేదు. ఎంతైనా తలిదండ్రులు — ఆదరించక పోరు. అక్కడికే వెళ్ళాలి. టిక్కెట్టుకు డబ్బు లేదు. అయితే నేం? అందరూ టిక్కెట్టు కొనే ప్రయాణాలు చేస్తున్నారా? ఎలాగో వెళ్ళి తండ్రి పాదాలపై పడ్తే — ఆ నీడన నోరు మూసుకు పడుండడాని కింత చోటు దొరికితే అంతే చాలు."

వచ్చిననాడు నాగరా జున్నాడు గనుక తన కే గొడవా సమస్యా లేకపోయింది. కాని ఈవ్వాళ ఆ స్టేషన్లో అన్ని ప్లాట్ఫారాలను, రైళ్ళను చూస్తూంటే కన్ను చెదరిపోయింది. గుండెలలో దడ రేగింది. ఏది ఎటు వెళ్తుందో? ఏ దెక్కాలో? ఏం చెయ్యాలో? ఎవరి నడగాలి? ప్లాట్ఫారంపై నుంచున్న ఒకత న్నడిగింది. వాడు ఎగా దిగా చూచి పళ్ళికిలించాడు. శశికి ఖంగారు పుట్టి వెయిటింగ్ రూమ్ కేసి నడచింది!

"బాబూ. రాజమండ్రి పోయేందు కే రైలెక్కాలి?" అంది వెయిటింగ్ రూమ్లోనుంచి ఈవలికొచ్చిన ఒకతడిని. చెప్తూండగా ఆ వెనుకవస్తూన్న యువతిపై శశి దృష్టి పడింది. "చంద్ర!!"

"చెల్లీ" అంది రెండు చేతులూ ముందుకు చాచి.

ఆ యువతి వులిక్కిపడి స్థాణువులా నిలబడిపోయింది.

"చంద్రా. ఎవరామె"? అడిగాడు యువకుడు.

చంద్ర నేత్రాలు అటు ఇటు కలవరంతో కదులాడాయి. "ఎవరో పిచ్చిది" అంటూ భయంతో భర్త చెయ్యి గట్టిగా పట్టుకుని త్వరత్వరగా నడచి వెళ్ళిపోయింది.

"పిచ్చిది!" గుండెలు బ్రద్దలై పోయే ఆవేదన కల్గింది శశికి. "చంద్రకు పెళ్ళి అయింది కాబోలు. అతడికి తన విషయం తెలిస్తే భార్యను కూడా అసహ్యించుకో వచ్చు. అందుకే చంద్ర అలా ప్రవర్తించింది. నయం—యింకా తను రెట్టించి ఆమె జీవితాన్నికూడ పాడు చేయలేదు. బహుశః తన సంగతి తెలియకుండా రహస్యంగా చేసేసి వుంటారు పెళ్ళి. అవును. లేకపోతే అక్క అలాటి దంటే చెల్లెల్ని ఎవరు చేసుకుంటారు? తర్వాత తర్వాత మెల్లిగా తెలిసినా అంత ప్రమాదం లేదు."

కుప్ప కూలిపోయింది శశి. "ఎంత మచ్చ తెచ్చిపెట్టింది. వాళ్ళెంత కుమిలి పోతున్నారో. చంద్ర పెళ్ళి రహస్యంగా చేయడాని కెన్ని యిక్కట్లు పడ్డారో? చంద్ర తనవైపు చూస్తేనే ప్రమాద మన్నట్టు అలా వెళ్ళిపోయింది— ఇక తలిదండ్రు లింట్లో పెట్టుకుంటారా? చెల్లెలు గనక తన సంసార భయంతో వెళ్ళిపోయింది. ఎంతైనా తలిదండ్రులు కన్నతీపి చంపుకోగలరా?" ఆశ యే మూలో పీడించగా మెయి లెక్కింది, శశి రేఖ. శరీరంపై మిగిలిన ఒకే ఒక్క వుంగరంతో బెజవాడలో టిక్కెట్ కలక్టర్ని వదిలించుకుంది. మెయిల్ రెండు గంటల లేటుతో రాజమండ్రి జేరింది. అదీ నా అదృష్టమే అనుకుంది. శశి విజయేశ్వరము చేరేసరికి చీకట్లు వ్యాపించాయి. తెలిసినవా ళ్ళెవరికీ గుర్తు దొరక నని కొంగు తలపై కప్పుకొని చకచకా నడక సాగించింది.

వీధి అరుగుమీద గోపాలం కొడుకును పొట్టమీద కూర్చోబెట్టుకు ముద్దులాడుతు న్నాడు. ఆదిశేషయ్య వాలుకుర్చీలో చుట్ట కాలుస్తూ పడుకున్నాడు. "ఎవ రది?" అన్నాడు గోపాలం చీకట్లో తమవైపే కదలివస్తూన్న ఆకారాన్ని పరీక్షగాచూస్తూ.

"అన్నయ్యా నేను" ఏడుస్తూ దగ్గర కెళ్ళింది శశి.

ఉలిక్కిపడి లేచాడు గోపాలం. కాండ్రించి థుపుక్కున వుమ్మేసి లోపలికి పోయాడు గోపాలం. ఆ వుమ్మి సరిగా శశి ముఖాన పడింది.

"నాన్నా" అని వెళ్ళి తండ్రి పాదాలను చుట్టేసింది.

ఆదిశేషయ్య ఛీత్కారంచేస్తూ కాళ్ళు విదిలించుకుని లోపలి కెళ్ళిపోయాడు. "ఈ బ్రతుకు బ్రతకనివ్వవా మమ్మల్ని? మళ్ళీ ఈఊళ్ళో కనిపిస్తే అడ్డంగా నరికి పారేస్తాను" అన్నాడు తలుపులు భళ్ళున మూస్తూ. ఆ తోపుకు అరుగుమీది స్తంభాని కొట్టుకుంది, వెనక్కుపడిపోయిన శశి

“అవునండీ! ఏప్రియల్ అని మిమ్మల్ని ఫూల్‌ని చెయ్యటం లేదు. ఇవ్వాళనుంచీ నిజంగానే టిక్కెట్లు పెంచాము.”

తల. దిమ్మెక్కిన తల పట్టుకుని మెల్లగా లేచి వెళ్ళిపోయింది శశి. ఏడుపు రాలేదు. విచారంలేదు, భయంలేదు, గమ్యం తెలియదు. స్టేషను కెళ్ళి కనుపించిన రైలెక్కేసి కూర్చుంది. అది సెకండ్‌క్లాస్ కంపార్ట్‌మెంటనికూడా ఆమెకు తెలియదు. రైలెటు పోతుందో ఆమెకు తెలియదు. రాయిలా కూర్చుంది.

గోదావరి స్టేషన్‌లో ఆ పెట్టెలోకే ఓ జంట ఎక్కారు. వాళ్ళ నవ్వులకు, కేరింతాలకు కొంచం చలనం కలిగింది శశిరేఖలో. తలెత్తి చూచింది. 'రంగారావు!'

ఆ భాగ్యశాలి అతడుమళ్ళా వివాహం చేసుకున్న స్త్రీ కాబోలు! తిండిలేకచిక్కిన శరీరంతో, మాసిన దుస్తులతో, తైల సంస్కారములేని తలతో వున్న ఆమెను రంగారావు గుర్తించినట్టులేదు.

పెండ్లినాడు మధుపర్కపు దుస్తులతో అతడిని కొద్దిగంటలుమాత్రమే చూచిన శశిరేఖ తనివితీరా అతడి ముఖాన్ని చూచింది. ఎంత అందమైన ముఖం! ఆ అందం అడుగున ఎంత అల్పత్వం? ఆనాడు శశి అదృష్టవంతురాలు అన్నారు అందరూ. ఈనాడు? నికృష్టస్థితిలోవుండి మరో భార్యతో నిశ్చింతగా కులుకుతున్న

భర్తను చూచుకోగలిగిన అదృష్టవంతురాలు ? భగవాన్ ! ఎందుకు పుట్టించావు? ఎందుకీ నికృష్టజన్మ! అందరిలా గే పెళ్ళైంది. ఏవేవో వూహలతో బంగారు లోకంలో తేలిపోయేదాన్ని. ఈ రూపాయణాల మనుష్యులు నిరాదరణతో దూరంగా గెంటివేశారు. తెలియక తప్పు చేసేను. అందరూ అసహ్యించుకుంటున్నారు. అందుకు కారణమైనవారు హాయిగా మరొకతెను వివాహమాడి నిశ్చింతతో వున్నాడు. అతడి నెవరూ అసహ్యించుకోరు. అవును, అది అతడి జన్మహక్కు. ఎవరో పూర్వులు మానవ జీవితమార్గాన్ని ఒక చక్రంలో బిగించేశారు. కష్టమైనా, నిష్ఠురమైనా ఆచక్రం గాడిలోనే నడవాలి. తప్పితే మరి ఆ గాడిలోకి జొరబడనీయరు. ఏ కారణం వల్ల తప్పిందో అనవసరం. పట్టులు దప్పి పడిపోతారు. దూరంగా విసిరేస్తుం దా చక్రభ్రమణపువేగం. ఆ గాడి తప్పి అంచుల మీదికి వచ్చేస్తే ఆ గాడిలో నున్నవారు ఈ తప్పినవారిని నీచంగా చూచి హేళన చేస్తారు. దరిజేరబోతే క్రూరంగా శిక్షించి వదిలేస్తారు. మనస్సుకు సంబంధించిన న్యాయాన్యాయాలు వారి కక్కర్లేదు. ఛీ, ఛీ. ఎందుకీ నీచప్రపంచంలో ? ఆ గాడిలోనే బుద్ధిమంతుల్లా వుండి మధ్య మధ్య ఎవరూ చూడకుండా ఒక్కొక్కసారి బయటకు తొంగిచూచి తిరిగి గాడిలో కూర్చునేవాళ్ళ సంగతి ఎవరూ పట్టించుకోరు. వాళ్ళు బుద్ధిమంతుల క్రిందే లెక్క.

ఒక్కసారి అటు చూచింది. నవ్వుతూ, కేర్చుతూ, మరోలోకంలో తేలిపోతూన్న దా జంట. మరి చూడలేక పోయింది. గుమ్మంవైపు నడచింది. రాత్రి పదకొండు గంటలసమయం. గోదావరి బ్రిడ్జిని మెల్లగా దాటుతోంది రైలు. నది వరదలలో వుండడంవల్ల కెరటాల హోరు భయంకరగా వినిపిస్తోంది వర్షం జల్లులు జల్లులుగా పడ్తోంది. రైలు చప్పుడు ఆ నిశ్శబ్దంలో నదీ జలాలపై ప్రతిధ్వనించి వింత భయం రేకెత్తిస్తోంది. ఒక్కసారి ధైర్యమంతా కూడదీసుకుని శశి గట్టిగా కళ్ళుమూసుకుంది. "ఎవరు పరిత్యజించినా నీ విశాలగర్భంలో చోటుంటుంది. సర్వపాపహారిణీ, నీ దృష్టిలో పరిత్యక్తలు లేరమ్మా." పైనరైలు గుబగుబా సాగిపోయింది. క్రింద గోదావరి గలగలా పరుగెడుతూనే వుంది.